

TÜRK MEVZUAT VE UYGULAMASI ÇERÇEVESİNDE ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ İÇİN TBMM'DE YAPILAN OYLAMALAR VE BU OYLAMALARDA ARANAN KARAR YETER SAYISI

Kürşat AKÇA*

ÖZ

1982 Anayasası'nda anayasa hükümlerinin kanunlardan farklı teklif ve karar yeter sayılarıyla değiştirilebileceği düzenlenmiştir. Buna göre anayasa değişikliği teklifinin kabulü için TBMM üye tam sayısının en az beşte üçü yani 330 milletvekilinin kabul oyu gerekmektedir. Anayasa değişikliği için TBMM'de iki görüşme yapılmakta ve her bir görüşme iki oylamadan oluşmaktadır. Sonuç olarak anayasa değişikliği teklifinin TBMM'de kabulü için dört oylama yapılmaktadır. Karar yeter sayısının bu oylamalardan hangi ya da hangilerine tatbik edileceği noktasında 1982 Anayasası'yla, TBMM İçtüzüğü'nde ve TBMM uygulamasında tutarlılık yoktur. Bu durum özellikle anayasa değişikliğinin geçerliliği noktasında ve sonrasında Anayasa Mahkemesi tarafından yapılacak yargısal denetimde çözülmesi gereken bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anayasa değişikliği, karar yeter sayısı, TBMM İçtüzüğü, Anayasa Mahkemesi, TBMM uygulaması.

* Arş. Gör., İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı, E-Mail: kursat.akca@inonu.edu.tr.
Makalenin Gönderim Tarihi : 01.03.2017.
Makalenin Kabul Tarihi : 06.03.2017.

THE BALLOTS FOR CONSTITUTIONAL AMENDMENTS IN TURKISH LEGISLATION AND REQUIRED QUORUM OF THE DECISION IN THESE BALLOTS

ABSTRACT

According to the Turkish Constitution, the amendment of the Constitution is different from the amendment of the laws in terms of the decision quorum. Accordingly, the adoption of a bill for an amendment shall require a three-fifths majority of the total number of members of the Assembly. Bills to amend the Constitution shall be debated twice in the Plenary and two ballots are taken in each bill. As a result, there are four ballots for constitutional amendment. There is no consistency between the legislation and the application of the Assembly on the issue of the quorum of the decision to be sought on such ballots. This is particularly problematic at the point of the validity of the constitutional amendment and as a problem to be solved in the judicial review by the Constitutional Court of Turkey.

Keywords: Constitutional amendment, decision quorum, Rules of Procedure of the Assembly of Turkey, Constitutional Court, application of the Assembly.

I. GİRİŞ

Anayasa Hukuku’nun genel teorisinde yeni bir anayasa yapan iktidara, asli kurucu iktidar; anayasayı değiştiren iktidara ise tali kurucu iktidar denilmektedir¹. 1982 Anayasası’na göre tali kurucu iktidar TBMM’dir. TBMM bu kapsamda 1982 Anayasası’nı yine anayasanın

¹ Kurucu iktidar konusunda bkz. Gözler, Kemal: Kurucu İktidar, Ekin Yayınevi, 2. Baskı, Mart 2016, s. 1-179; Şahin, Engin: Kurucu İktidar – Politik Yaklaşım, XII Levha Yayınları, Kasım 2013, s. 6-215; Anayasa hukuku eserlerinde de kurucu iktidar kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Örnekleri için bkz. Kubalı, Hüseyin Nail: Anayasa Hukukunun Genel Esasları ve Siyasi Rejimler, Ersa Matbaacılık, İstanbul, 1964, s. 208-213; Karatepe, Şükrü: Anayasa Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara 2013, s. 25-41; Erdoğan, Mustafa: Anayasa Hukuku, Orion Yayınevi, 7. Baskı, s. 95-98; Teziç, Erdoğan: Anayasa Hukuku, Beta Yayınevi, 17. Bası, Ekim 2014, s. 177-210; Tunaya, Tarık Zafer: Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku, Araştırma, Eğitim ve Ekin Yayınları, 5. Baskı, s. 122-129.

öngördüğü usul ve esaslara uymak suretiyle değiştirebilmektedir². Nitekim 1982 Anayasası'nın “Anayasanın değiştirilmesi, seçimlere ve halkoylamasına katılma” kenar başlıklı 175. maddesinde anayasanın nasıl değiştirileceği hüküm altına alınmıştır. Bu maddeden hareketle anayasa değişikliği teklifinin yasalaşma süreci teklif, görüşme ve onay olmak üzere üç aşamada incelenebilir³.

Anayasa m. 175/1'e göre anayasa değişikliği teklif yetersayısı TBMM üye tam sayısının üçte biri yani 184'tür. Buna göre anayasa değişiklik teklifini sadece milletvekilleri isteyebilir. Bakanlar Kurulu'nun anayasa değişiklik teklifi verme yetkisi yoktur. Son olarak anayasa değişikliği teklifi yazılı olmalıdır.

Anayasa değişikliğinin TBMM genel kurulunda görüşülmesi aşaması ise Anayasa'nın 175. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddenin ilk fıkrasında anayasa değişikliği için iki görüşme yapılacağı ve gerekli karar yeter sayısının TBMM üye tam sayısının beşte üçü (yani 330 kabul oyu) olduğu düzenlenmiştir. İkinci fıkrada ise anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü bakımından, ilk fıkradaki kayıtlar dışında kanunların kabulü ve görüşülmesi hakkında hükümlere atıf yapılmıştır. Anayasa'da kanunların kabulünü ve görüşülmesini düzenleyen 88. maddenin 2. fıkrası ise konuyu TBMM İçtüzüğü'ne havale etmiştir. İçtüzük'te konuyla ilgili olarak 81. ve 94. maddede düzenlemeler yer almaktadır. Bu düzenlemelerden anayasa değişikliği teklifinin TBMM genel kurulunda iki defa görüşüleceği ve bu görüşmelerde toplam dört oylama yapılacağı sonucu çıkmaktadır. Ancak aşağıda inceleyeceğimiz üzere TBMM İçtüzüğü'nün 94. maddesinin ilk iki fıkrası, karar yeter sayısının anayasa değişiklik teklifine ilişkin TBMM'de yapılacak oylamaların hangisinde aranacağı noktasında çelişkili hükümler ihtiva etmektedir. Diğer taraftan TBMM uygulaması da bu konuda farklı bir seyir izlemektedir.

² 1982 Anayasası'na göre anayasanın değiştirilmesi sürecini anlatan çalışmalar için bkz. Onar, Erdal: 1982 Anayasası'nda Anayasayı Değiştirme Sorunu, Yayınevi Belirtilmemiş, Ankara 1993; Çoban, Ali Rıza: Anayasayı Değiştirme Yetkisi, Adalet Yayınevi, Ankara 2011, s. 124-155; Keskinsoy, Ömer: Anayasada Değişiklik Yapma Usulü, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 12/2 (2010), 143-170.

³ Özbudun, Ergun: Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, 14. Baskı, Ankara 2013, s. 166-175.

Türk Mevzuat ve Uygulaması Çerçevesinde Anayasa Değişikliği İçin TBMM'de Yapılan Oylamalar ve Bu Oylamalarda Aranılan Karar Yeter Sayısı

Görüşme aşaması tamamlandıktan sonra anayasa değişikliği teklifinin yürürlüğe girebilmesi için onaylanması gerekmektedir. 1982 Anayasası'nda onay yetkisi Cumhurbaşkanı ve halk arasında paylaşılmıştır. 1982 Anayasası, onay safhasında karar yeter sayısının 330 ve 367 arası olması ya da 367'den fazla olması durumlarına göre Cumhurbaşkanı'na farklı yetkiler tanımıştır. Buna göre eğer anayasa değişikliği teklifi TBMM genel kurulunda 330'dan fazla ancak 367'den az oyla kabul edilmişse bu durumda Cumhurbaşkanı ya anayasa değişikliği teklifini meclise iade eder ya da halk oylamasına sunar (Any. m. 175/3). Anayasa değişikliği teklifinin TBMM genel kurulunda 367 ya da 367'den fazla bir oyla kabul edilmesi durumunda ise Cumhurbaşkanı bu değişikliği ya onaylar (Any. m. 175/5), ya TBMM'ye yeniden görüşülmek üzere iade eder (Any. m. 175/4) ya da halk oylamasına sunar (Any. m. 175/5). Cumhurbaşkanı tarafından meclise iade edilen anayasa değişikliği teklifi TBMM genel kurulunda yukarıda aktardığımız görüşme safhası gerçekleştirilmek suretiyle yeniden görüşülür. Bu görüşme sonrası anayasa değişiklik teklifi 330 ile 367 arası bir karar yeter sayıyla kabul edildiyse Cumhurbaşkanı bu durumda anayasa değişikliği teklifini halkoylamasına sunmak zorundadır⁴. Anayasa değişiklik teklifi 367 ya da 367'den fazla bir kabul yeter sayı ile kabul edildiyse bu durumda Cumhurbaşkanı anayasa değişiklik teklifini aynen kabul edebileceği gibi halk oylamasına da sunabilir. Burada halkoylaması yetkisi ihtiyaridir. Cumhurbaşkanı tarafından onaylanan ya da halkoylamasında kabul edilen anayasa değişikliği teklifi, Resmi Gazete'de ısdar edilerek yürürlüğe girer.

⁴ Doktrinde bir görüş 367'den fazla kabul oyu almış bir anayasa değişiklik teklifinin Cumhurbaşkanı tarafından meclise iade edilmesi durumunda bu teklifin TBMM'de en az 367 kabul oyu alması gerektiğini savunmaktadır. Bu konuda bkz. Tanör, Bülent / Yüzbaşıoğlu, Necmi: 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, Beta Yayınevi, 12. Bası, Ekim 2012, s. 291; Gözler, Kemal: Türk Anayasa Hukuku, Ekin Yayınevi, Bursa 2000, s. 997; Ancak Anayasa Mahkemesi 2007 yılında verdiği bir kararda 367'den fazla kabul oyu alan bir anayasa değişiklik teklifinin Cumhurbaşkanı tarafından iade edilmesi durumunda söz konusu teklifin TBMM'de 367'den fazla kabul oyu almasını şart koşmamış, 330 ila 367 arası kabul oyu ile alan teklifin Cumhurbaşkanı tarafından halkoyuna sunulabileceğini kabul etmiştir. Karar için bkz. AMKBB, Any. Mahk. Kararı, Esas No: 2007/72, Karar No: 2007/68, Karar Tarihi: 5.07.2007, <https://goo.gl/9ZugiD>, Erişim Tarihi: 31.01.2017.

Görüldüğü üzere bir anayasa değişikliği teklifi, TBMM genel kurulu, Cumhurbaşkanı ve gerekirse halkın iradesinden oluşan üç adımlı bir süreçle kabul edilmektedir. Bunlardan TBMM genel kurulu adımı anayasa değişikliği teklifinin nasıl görüşüleceği hususu Anayasa'nın 175. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre bir anayasa değişikliği teklifi ile ilgili olarak Cumhurbaşkanı'na gönderilmeden önce ve / veya Cumhurbaşkanı tarafından tekrar görüşülmek üzere iade edildiğinde, TBMM genel kurulunda dört oylamadan oluşan iki görüşme yapılır. Anayasanın 175. maddesinde anayasa değişikliği teklifine ilişkin öngörülen karar yeter sayısının (üye tamsayısının beşte üçü), söz konusu oylamaların hangisinde aranması gerektiğinin tespiti anayasa değişiklik sürecinin akıbeti için önemlidir. Zira aranan karar yeter sayısı ile kabul edilmeyen bir anayasa değişiklik teklifi reddedilmiş sayılır ve bu değişiklik teklifi Cumhurbaşkanı'na gönderilmeden görüşmeler sona erer. Ayrıca karar yeter sayısının TBMM'de yapılacak oylamalarda sağlanıp sağlanmadığı, Anayasa Mahkemesi'nin yapacağı şekli denetim açısından oldukça önem arz etmektedir. Zira Anayasa Mahkemesi anayasa değişikliklerinin şekil yönünden denetimini yaparken TBMM'de yapılacak oylamalarda karar yeter sayısının (onay için Cumhurbaşkanı'na gönderilmeden önce ve / veya Cumhurbaşkanı tarafından iade edildiğinde) sağlanıp sağlanmadığını da incelemektedir.

Çalışmamızda Anayasa değişikliği teklifinin kabulü sürecinde TBMM genel kurulunda yapılacak olan görüşme ve oylamalar ile yukarıda önemini vurguladığımız üzere anayasa değişikliği teklifi için aranan beşte üç karar yeter sayısının bu görüşmelerin hangi aşamasında dikkate alınması gerektiği hususu değerlendirme konusu yapılacaktır. Bu değerlendirme yapılırken mevzuattaki düzenlemelerle beraber konuyla ilgili Anayasa Mahkemesi kararları, TBMM uygulaması ve doktrindeki görüşler incelenecektir. Anayasa değişiklik teklifinin kabulüne ilişkin teklif ve onay adımları ile özellikle Cumhurbaşkanı'nın onay aşamasında sahip olduğu yetkiler çalışmamızın kapsamına alınmayacaktır.

II. TBMM GENEL KURULUNDA ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİNİN GÖRÜŞÜLMESİ VE BU SÜREÇTE UYGULANACAK KARAR YETER SAYISININ TESPİTİ

Anayasa değişikliklerine karşı sadece şekil bakımından denetim yapılmaktadır⁵. Şekil bakımından yapılan denetimde anayasa değişikliği için Anayasa’da öngörülen teklif ve karar yeter sayısının sağlanıp sağlanmadığı ve anayasa değişiklik teklifinin TBMM genel kurulunda iki defa görüşülüp görüşülmediği incelenmektedir. Anayasa mahkemesi, bu denetim kapsamında karar yeter sayısını sağlamayan bir anayasa değişikliği teklifini iptal edebilmektedir. Anayasa değişikliği sürecinde dört oylama yapıldığından, kabul yetersayısının hangi oylama için esas alınacağı yapılacak denetim açısından oldukça önemlidir. Dolayısıyla Anayasa’da öngörülen karar yeter sayısının hangi aşama ya da aşamalar için öngörüldüğünün tespiti gereklidir. Bunun için çalışmamızda öncelikle anayasa değişikliği teklifinin TBMM’de görüşülmesi sürecinde yapılması öngörülen oylamalar anlatılacaktır.

A. Anayasa Değişikliği Teklifine İlişkin TBMM’de Yapılan Görüşme ve Oylamalar

1982 Anayasası’nda anayasa değişikliği sürecine ilişkin olarak 175. maddenin ilk iki fıkrasında düzenlemeler yer almaktadır. Söz konusu iki fıkraya göre;

“Anayasanın değiştirilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler Genel Kurulda iki defa görüşülür. Değiştirme teklifinin kabulü Meclisin üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun gizli oyuyla mümkündür.

⁵ Anayasa Mahkemesi’nin yapacağı şekil bakımından denetimle ilgili bkz. Abdulhakimoğulları, Erdal / Baykan, Metin: Anayasa Değişikliklerinin Yargısal Denetimi, Ankara Barosu Dergisi, 2012/3, 17-40, <https://goo.gl/0TbeB3>, Erişim Tarihi: 31.01.2017; Aydın, Mesut: 1982 Anayasası’na göre Anayasa Değişikliklerinin Şekil Bakımından Denetimi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIV, Y. 2010, S. 1, s. 215-249, <https://goo.gl/pBQZro>, Erişim Tarihi: 31.01.2017; Kulak, Sercan Coşkun: Anayasa Değişikliklerinin Yargısal Denetimi, TBB Dergisi, S. 87, 2010, s. 228-261, <https://goo.gl/y8ZB7K>, Erişim Tarihi: 31.01.2017.

Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, bu maddedeki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tâbidir.”

Her iki hükme bakıldığında ilk olarak maddede anayasa değişikliği teklifinin TBMM üye tam sayısının en az beşte üç çoğunluğunun gizli oyu⁶ ile mümkün olacağı düzenlenmekte ve TBMM’de anayasa değişikliği görüşmelerinin iki defa yapılacağı⁷ hüküm altına alınmaktadır. Bunlar dışında kalan hususlarda ise kanunların kabulü ve görüşülmesi usulü hükümlerinin tatbik olunacağı belirtilmektedir.

Kanun tasarısı ve tekliflerinin görüşülmesi sürecini düzenleyen Anayasa’nın 83. maddesi konuyu doğrudan TBMM İçtüzüğü’ne havale etmektedir. İçtüzük’te bu konu 81. maddede düzenlenmiştir⁸. Buna göre kanun değişikliklerine ilişkin tek bir görüşmede teklifin maddelerine geçilmesi, maddelerin teker teker oylanması ve maddelerin tümünün oylanması şeklinde üç türlü oylama yapılmaktadır. İçtüzükte kanunlar

⁶ 1924, 1961 anayasaları ile 1982 Anayasası’nın ilk metinde anayasa değişikliği için gerekli kabul yeter sayısı TBMM üye tam sayısının üçte ikisi idi. 1982 Anayasası’nda 3361 sayılı kanunla yapılan değişiklikte bu sayı TBMM üye tam sayısının beşte üçüne indirilmiştir. Böylece anayasa değişikliği yapılmasının kolaylaştırılması amaçlanmıştır. Yine 3361 sayılı kanunla anayasa değişikliklerinin gizli oyla yapılacağı hükmü anayasaya eklenmiştir. Bu konuda bkz. Özbudun, s. 170; Tanör / Yüzbaşıoğlu, s. 288; Atar, Yavuz: Türk Anayasa Hukuku, Mimoza Yayınları, 7. Baskı, Ekim 2012, s. 373; Gizli oyla milletvekillerinin parti disiplini uzak kendi düşünceleriyle karar vermelerinin amaçlandığı yönünde bkz. Onar, s. 74.

⁷ İki defa görüşme şartı ile anayasa değişikliğinin aceleye getirilmemesi amaçlanmaktadır. İki defa görüşme şartı ve aradaki 48 saatlik süre ile anayasa değişikliğinin sonuçları ve etkisi noktasında kamuoyu oluşturulabilir, uzlaşma sağlanabilir ve daha sağlıklı sonuçlar alınabilir. İlk görüşmede yeterli çoğunluğu alan bir anayasa değişikliği artan tepkiler sonrası ikinci görüşmede reddedilebilir. Benzer yönde bkz. Özbudun, s. 167; Tanör / Yüzbaşıoğlu, s. 287; Gözler, Anayasa, s. 987; Keskinsoy, s. 151.

⁸ Bu maddeden hareketle kanun tasarısı ve tekliflerinin görüşülmesi için özetle şu sıra izlenmektedir:

- Tasarı veya teklifin tümü hakkında görüşme açılır. Soru-cevap işlemi yapılır. Maddelere geçilmesi oylanır.
- Maddeler üzerinde görüşme yapılır. Soru-cevap ve önerge işlemleri yapılır. Maddeler teker teker oylanır.
- Tasarı ve teklifin maddelerin tümü üzerinde oylama yapılır.

için öngörülen bu görüşme süreci, Anayasa'nın 175. maddesinin yaptığı atıf sebebiyle anayasa değişikliği sürecinde de uygulanacaktır. Ancak Anayasa'nın 175. maddesine göre anayasa değişiklikleri için iki görüşme yapılması öngörüldüğünden yukarıdaki kanunlar için kabul edilen görüşme ve oylama sürecinin bu iki görüşmeye nasıl tatbik edileceğinin tespiti gereklidir.

Bu konuyla ilgili olarak TBMM İçtüzüğü'nde doğrudan bir hüküm yer almamaktadır. Ancak anayasa değişikliği karar yeter sayısını düzenleyen TBMM İçtüzüğü'nün 94. maddesinde anayasa değişikliği için yapılacak oylamalardan bahsedilmektedir. Maddeye göre, "Anayasada değişiklik tekliflerinin birinci ve ikinci görüşmelerinde, maddelerin kabulü ile ikinci görüşmenin sonunda tümünün kabulü üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun gizli oyu ile mümkündür." Bu hüküm içtüzüğün 81. maddesiyle beraber değerlendirildiğinde anayasa değişikliği süreci şu şekilde işleyecektir: Anayasa değişikliğinin birinci görüşmesinde değişikliğin tümü hakkında görüşme açılacak sonrasında maddelere geçilip geçilmeyeceği oylanacak, maddelere geçilmesi kabul edilmezse teklif reddedilmiş sayılacak; maddelere geçilmesi kabul edilirse maddeler teker teker oylanacaktır. En az kırk sekiz saat sonra yapılacak ikinci görüşmede ise maddelerin tümü üzerinde görüşme yapılmayacak varsa değişiklik önergeleri⁹ tartışılacak, değişiklik önergesi yoksa maddelerin teker teker kabulü ve sonrasında maddelerin tümünün oylaması yapılacaktır¹⁰.

Belirtmek gerekir ki maddelere geçilmesi oylaması TBMM İçtüzüğü'nün 94. maddesinde zikredilmemiştir. Zira 94. madde aşağıda tartışacağımız üzere nitelikli çoğunluk aranan oylamalarla ilgilidir. Yoksa

⁹ Değişiklik önergeleriyle değişiklik üzerinde bazı düzeltme, ekleme veya çıkartmalar yapılmaktadır. Bu önergelerle yeni bir teklifin verilmesi söz konusu değildir. Görüşmelerine başlanmış bir teklif için değişiklik önergesi ancak beş milletvekilinin imzasıyla verilebilir (İçtüzük m. 87/f. 2). Bu konuda bkz. Onar, s. 59-60.

¹⁰ Maddelerin tümü üzerinde oylama birinci görüşmede yapılmamakta ikinci görüşmeye bırakılmaktadır. Bunun sebebi maddelerin tümünün oylanmasıyla artık teklifin kesinleşecek olmasıdır. Birinci görüşmede bu yapılırsa maddeler kesinleşmiş olacak, ikinci görüşmeye gerek kalmayacaktır. Bu konu 1974 yılında Millet Meclisi'nde tartışılmış ve maddelerin tümünün oylaması ikinci görüşmeye bırakılması yönünde karar alınmıştır. Konu hakkında bkz. Onar, s. 73-74.

maddelere geçilmesi oylaması yapılmadan bir ve ikinci görüşmenin yapılabilmesi mümkün değildir¹¹.

Yukarıda yer alan tüm açıklamalar ışığında bir anayasa değişikliğine ilişkin olarak Cumhurbaşkanı'na gönderilmeden önce ve / veya Cumhurbaşkanı tarafından iade edildikten sonraki süreçte TBMM'de yapılacak görüşmeler esnasında yapılacak oylamalar şu şekilde tespit edilebilir¹²:

1. Görüşme → Maddelere geçilmesi oylaması (1. oylama) + maddelerin teker teker oylanması (2. oylama).

2. Görüşme → Maddelerin teker teker oylanması (3. oylama) + maddelerin tümünün oylanması (4. oylama).

Anayasa değişikliği teklifinin kabulü sürecinde TBMM'de yapılacak oylamaları tespit ettikten sonra bu oylamalarda uygulanacak karar yeter sayınının tespit edilmesi gerekmektedir.

B. Anayasa Değişikliği Teklifinin TBMM'de Kabulü İçin Yapılacak Oylamalarda Aranacak Karar Yeter Sayısının Tespiti

Anayasa değişikliği teklifinin görüşülmesi sürecinde TBMM genel kurulunda dört oylama yapılacağı anlatıldı. Bu oylamalar gelişigüzel olarak Anayasa ve TBMM İçtüzüğü'nde öngörülmemiştir. Bu oylamalardan herhangi birinde kabul yeter sayısı sağlanamadığında diğer oylamaya geçilemez ve teklif reddedilmiş sayılır. Aksi durumun benimsenmesi yapılan oylamanın önemini ortadan kaldıracak gibi, anayasanın iki görüşme ve dört oylama ile öngördüğü amaçla da bağdaşmaz. Dolayısıyla bu oylamaların her birinde hangi kabul yeter sayısının aranması gerektiği tespit edilmelidir. Bu tespiti yapabilmek için konuyla ilgili Anayasa ve TBMM İçtüzüğü'ndeki düzenlemeler, Anayasa Mahkemesi kararları ve doktrindeki görüşler sırasıyla inceleme konusu yapılacaktır.

¹¹ Özbudun, s. 168; Atar, s. 375; Gözler, Anayasa, s. 987.

¹² Onar, s. 50; Özbudun, s. 168; Gözler, Anayasa, s. 990.

1. Anayasa’daki Düzenleme

1982 Anayasası’nın 175. maddesinde anayasa değişikliği için TBMM’de yapılacak görüşmelerden ve karar yetersayısından bahsedilmektedir. Buna göre:

“Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler Genel Kurulda iki defa görüşülür. Değiştirme teklifinin kabulü Meclisin üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun gizli oyuyla mümkündür.

Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, bu maddedeki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tâbidir.”

İlk fıkradaki düzenlemeye göre anayasa değişikliği teklifinin kabulü için gereken karar yeter sayısı TBMM üye tam sayısının en az beşte üçüdür. Diğer bir ifadeyle anayasa değişikliğinin TBMM’den geçebilmesi için en az 330 milletvekilinin kabul oyu gereklidir. Bir anayasa değişiklik teklifi, 330 milletvekilinden az bir sayıyla kabul oyu alırsa, teklif reddedilmiş sayılır ve görüşmeler sona erer. Bu husus hem anayasa değişiklik teklifinin Cumhurbaşkanı’na onay için gönderilmeden önceki süreçte hem de teklifin Cumhurbaşkanı tarafından iade edilmesi durumunda TBMM’de yapılacak oylamalarda geçerli olur. 1982 Anayasası’na göre kanunların kabulü için 139’tan aşağı olmamak üzere toplantıya katılan milletvekillerinin salt çoğunluğu yani adi çoğunluk yeterli görülürken anayasa değişikliği için nitelikli çoğunluk öngörülmüştür. Bu durum 1982 Anayasası’nın katı niteliğinin bir özelliğidir.

Anayasanın 175. maddesinde anayasanın değiştirilmesi için genel kurulda iki defa görüşme yapılacağı ve kabul yeter sayısının TBMM üye tam sayısının en az beşte üçü olacağı açıkça belirtilmiştir. Ancak söz konusu hükümde veya anayasanın başka herhangi bir maddesinde bu karar yeter sayısının, anayasa değişikliği için yapılacak oylamaların hangisinde aranacağı noktasında doğrudan bir hüküm ihdas edilmemiştir. Bu durumu açıklığa kavuşturabilmek için öncelikle TBMM İçtüzüğü’ndeki ilgili düzenlemelerin incelenmesi gerekmektedir. Zira Anayasa’nın 175/2. maddesi, anayasa değişikliği teklifinin görüşülmesine ilişkin hususlarda kanunların görüşülmesi hükümlerinin uygulanacağını

belirtmekte, kanunların kabulü ve görüşülmesini düzenleyen Anayasa'nın 88. maddesi¹³ ise konuyu TBMM İçtüzüğü'ne havale etmektedir.

2. TBMM İçtüzüğü'ndeki Düzenleme

TBMM İçtüzüğü¹⁴ m. 94/1'de¹⁵ anayasanın değiştirilmesi için gerekli karar yeter sayısı ile ilgili şu düzenleme yer almaktadır:

“Anayasada değişiklik tekliflerinin birinci ve ikinci görüşmelerinde, maddelerin kabulü ile ikinci görüşmenin sonunda tümünün kabulü üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun gizli oyu ile mümkündür.”

İçtüzük m. 94/1, Anayasa'nın 175. maddesiyle paralel bir düzenleme içermektedir. İçtüzük hükmünde anayasa değişikliği sürecinin oylamaları tek tek zikredilmiş ve her bir oylama için anayasada öngörülen beşte üç çoğunluğun aranacağı vurgulanmıştır. Belirtmek gerekir ki yukarıda değinildiği üzere anayasa değişikliği sürecinde maddelere geçilmesi oylaması yapılmaktadır. Ancak İçtüzük m. 94/1 hükmünde maddelere geçilmesi oylamasından bahsedilmemiştir. Dolayısıyla maddelere geçilmesi oylaması için beşte üç çoğunluk

¹³ 1982 Anayasası'nın “Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi” kenar başlıklı 88. maddesinin 2. fıkrasına göre: “Kanun tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları İçtüzükle düzenlenir.”

¹⁴ TBMM İçtüzüğü, Karar No: 584, Kabul Tarihi: 5.3.1973, Resmî Gazete: 13.04.1973 – Sayı: 14506; TBMM İçtüzüğüne erişmek için bkz. <https://goo.gl/K5nBsD>, Erişim Tarihi: 06.02.2017.

¹⁵ TBMM İçtüzüğü'nün m. 94'teki mevcut hükmü, TBMM'nin 16.05.1996 tarihli ve 424 sayılı “Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Başlığı ile Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu İçtüzüğe Bazı Maddeler Eklenebilir Hakkında Karar”ı ile değiştirilmiştir. Değişiklik öncesi m. 94 hükmü, m. 92'de şu şekilde düzenlenmekteydi: “Anayasa değişiklik tekliflerinin görüşülmesinde, önergeler işaret oyuyla, maddelerin kabulü açık oylama ile olur. Ancak, verilmiş olan bir önerge kabul edilmişse, kabul için gerekli üçte iki çoğunluk bulunup bulunmadığını tespit için, önergenin oylanması açık oylama suretiyle tekrarlanır.”, 424 sayılı karar ile yapılan değişiklikler için bkz. Kocaman, Habip / Gökçimen, Semra: TBMM İçtüzüğü 2. Cilt, TBMM Basımevi, 2012 Ankara, s. 1330 vd..

Türk Mevzuat ve Uygulaması Çerçevesinde Anayasa Değişikliği İçin TBMM’de Yapılan Oylamalar ve Bu Oylamalarda Aranılan Karar Yeter Sayısı aranmadığı sonucu çıkmaktadır. Maddelere geçilmesi oylaması için özel bir hüküm öngörülmediğinden adi çoğunluk yeterli olacaktır¹⁶.

TBMM İçtüzüğü m. 94/f. 2’de yer alan düzenleme ise şu şekildedir:

“Birinci görüşmede gerekli çoğunlukla kabul oyu alamayan bir madde ikinci görüşmede de gerekli çoğunlukta kabul oyu alamamışsa reddedilmiş olur.”

Bu fıkra hükmüne göre birinci görüşmede maddelerin kabulü için yapılacak oylamada m. 94/f.1’de öngörülen beşte üç çoğunluğun sağlanıp sağlanmadığına bakılmaksızın ikinci görüşmeye geçilecektir. İkinci görüşmede maddelerin kabulü ve maddelerin tümünün kabulü oylamasında m. 94/f.1’de öngörülen beşte üç çoğunluk sağlanması durumunda teklif kabul edilmiş sayılacaktır.

TBMM İçtüzüğü’nün mezkûr 1 ve 2. fıkraları birbiriyle çelişmektedir. Zira m. 94/1’e göre birinci görüşmedeki maddelerin kabulü oylamasında beşte üç çoğunluk sağlanmadığı takdirde teklif reddedilmiş sayılır. Dolayısıyla bu fıkra hükmüne göre reddedilen teklif için ikinci görüşmeye geçilmez. Ancak m. 94/2’de bunun tersi bir düzenleme öngörülmüştür. Bu fıkraya göre birinci görüşmedeki maddelerin kabulü oylaması için beşte üç çoğunluk sağlanamasa bile ikinci görüşmeye geçilir ve ikinci görüşmede beşte üç çoğunluk sağlanırsa teklif kabul edilmiş sayılır.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında 94. maddenin 1. ve 2. fıkrası, birinci görüşmede maddelerin kabulünde aranacak kabul yeter sayısı noktasında çatışmaktadır¹⁷. Eğer aynı düzeyde yer alan iki çatışan hüküm iptal edilmediyse ve aralarında altlık-üstlük, genellik-özellik ya da öncelik-sonralık ilişkisi yoksa bu hükümler arasında “gerçek çatışma” söz konusu olur¹⁸. Doktrinde bu gibi hallerde her iki hükmün birbirini yok

¹⁶ “Bu oylama maddelerin kabulüne değil sadece görüşülüp görüşülmeyeceğine yönelik olduğundan, Meclisin basit çoğunluğunun oyuyla kararlaştırılır.”, Tanör / Yüzbaşıoğlu, s. 289.

¹⁷ Atar, s. 376.

¹⁸ Gözler, Kemal: Hukuka Giriş, Ekin Yayınevi, 13. Baskı, Ağustos 2016, s. 351; Sözer, Ali Nazım: Hukukta Yöntembilim, Beta Yayınevi, 4. Baskı, İzmir 2013, s. 169; Kırca, Çiğdem: Örtülü (Gizli) Boşluk ve Bu Boşluğun Doldurulması Yöntemi Olarak Amaca Uygun Sınırlama (Teleologische Reduktion), AÜHFD, Cilt 50, S. 1, Yıl 2001, s. 95.

ettiği ve bir boşluğun doğduğu kabul edilmektedir¹⁹. Bu boşluk Medeni Kanunun 1. maddesindeki hüküm uyarınca hâkim tarafından hukuk yaratılarak doldurulur²⁰. Ancak bu çözümün kamu hukuku hükümleri ve dolayısıyla TBMM İçtüzüğü için kabul edilebilmesi mümkün değildir²¹. Bu durumda mezkûr iki içtüzük hükmünün birinci görüşmede maddelerin kabulü oylamasındaki karar yeter sayısı bakımından birbirini etkisiz hale getirdiği ve bu sebeple birinci görüşmede maddelerin kabulü oylaması için aranacak karar yeter sayısı bakımından ortada uygulanabilir bir hükmün olmadığı kabul edilebilir.

3. TBMM Uygulaması

TBMM uygulamasına baktığımızda birinci görüşmede maddelere geçilmesi oylaması ile diğer oylamalar açısından farklı bir seyir izlendiği görülmektedir.

1993 yılında 3913 Sayılı Kanun'la²² ve 1995 yılında 4121 Sayılı Kanun'la²³ kabul edilen anayasa değişikliği tekliflerinin kabul edilmiş süreçlerinde maddelere geçilmesi oylamasında, Anayasa m. 175'teki hüküm esas alınarak beşte üç çoğunluk aranmıştır. Ancak 1999 yılında 4388 Sayılı Kanun'la kabul edilen anayasa değişikliği teklifinin görüşülmesi sürecinde maddelere geçilmesi oylamasında beşte üç çoğunluk aranmamış bunun için adı çoğunluğun yeterli olduğu kabul edilmiştir²⁴. Bu uygulama, daha sonra yapılan anayasa değişikliği

¹⁹ Karayalçın, Yaşar: Hukukda Öğretim – Kaynaklar – Metod, 7. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2008, s. 152; Gözler, Hukuka Giriş, s. 351; Bu boşluğa doktrinde “çatışma boşluğu” denilmektedir. Bkz. Sözer, s. 169; Kırcı, s. 95.

²⁰ Karayalçın, s. 152; Sözer, s. 169.

²¹ Gözler, Hukuka Giriş, s. 352.

²² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 19, Cilt: 34, Birleşim: 91, Oturum: 1, Tarihi: 14.04.1993, s. 163, <https://goo.gl/LmlJBB>, Erişim Tarihi: 03.02.2017.

²³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 19, Cilt: 88, Birleşim: 123, Oturum: 3, Tarihi: 14.06.1995, s. 405, <https://goo.gl/F84TGm>, Erişim Tarihi: 03.02.2017.

²⁴ Dönemin TBMM Başkanı maddelere geçilmesi oylaması için şunları söylemiştir: “Teklifin, maddelerine geçilmesi hususunda gizli oylama yapacağız. Teklifin maddelerine geçilebilmesi için Anayasanın 175 ve İçtüzüğün 94 üncü maddeleri uyarınca, oylamaya katılanların salt çoğunluğunun kabul oyu gerekmektedir...”. Bkz. TBMM Tutanak Dergisi,

Türk Mevzuat ve Uygulaması Çerçevesinde Anayasa Değişikliği İçin TBMM’de Yapılan Oylamalar ve Bu Oylamalarda Aranılan Karar Yeter Sayısı

süreçlerinin tümünde maddelere geçilmesi oylaması için devam ettirilmiştir²⁵.

TBMM, anayasa değişikliği sürecinde birinci görüşmede maddelerin kabulünde ve ikinci görüşmede yapılacak oylamalarda aranacak karar yeter sayısı noktasında 05.07.1995 tarihinde 134 sayılı

Dönem: 21, Cilt: 1, Birleşim: 15, Oturum: 1, Tarihi: 15.06.1999, s. 351, <https://goo.gl/0RcvQQ>, Erişim Tarihi: 03.02.2017.

- ²⁵ 2000 yılında kanunlaşmadan geri çekilen “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 101 inci Maddesinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi” nin görüşülmesi esnasında maddelere geçilmesi için yapılan oylamada beşte üç çoğunluk geçilememiştir (Kabul 303, Ret 202, Çekimser 11, Geçersiz 6, Boş 9 oy). Bunun üzerine yeter sayı noktasında tartışma tezahür etmiş ve dönemin TBMM başkanı Yıldırım Akbulut maddelere geçilmesi için adi çoğunluğun yeterli olacağını savunmuştur. Akbulut konuyla ilgili şunları belirtmiştir: “Şimdiye kadar olan uygulamalara baktığımızda, 1982 Anayasasının değişikliklerinde, 1995 yılında yapılan değişiklikte, maddelere geçilmesi hususunda yapılan oylamada aranılan çoğunluk, beşte 3 çoğunluk olarak kabul edilmiş ve görüşmeler, bu minval üzere devam etmiş. 1997 senesinde yapılan Anayasa değişikliğinde ise, tümü üzerinde yapılan görüşmelerden sonra maddelere geçilmesi için yapılan oylamada, yine böyle bir tartışma Yüce Mecliste yapılmış ve Yüce Meclis, bu tartışmadan sonra, maddelere geçilmesi için salt çoğunluk lazım geldiği hususunda karar vermiş. Bunlar Meclis tutanaklarında var... Bendeniz, hem bu Meclis kararına hem de Anayasa değişiklikleriyle ilgili İchtüzüğümüzün hükümlerine ve Anayasa hükümlerine göre de maddelere geçilmesi hususunun salt çoğunlukla olabileceği kanaatindeyim. Gerekçe olarak, biraz evvel arz ettim, İchtüzüğe ve Anayasaya dayanıyorum... maddenin oylanmasında, birinci oylamada veyahut maddenin kabulü için bir nitelikli çoğunluk, içtüzüğümüz beşte 3 çoğunluk arar iken ve bunu belirtmiş iken ve keza, tümünün oylanmasında bir nitelikli çoğunluk, en aşağı beşte 3 çoğunluk arar iken, maddelere geçilmesi hususunda herhangi bir kayıt, herhangi bir sayı belirtmemiş. Yine, Anayasamızda belirtilen hükümler, Anayasada belirtilen usuller ki, mesela bunun iki kere görüşüleceği, teklifin nasıl yapılacağı ve maddelerin nasıl kabul edileceği şeklinde, o niteliklerin haricindeki hususların, kanunlar gibi görüşüleceğini amir olduğu nedeniyle ve biz de, maddelere geçilmesi hususunda, İchtüzükte, maddeler gibi bir hüküm olmayışından hareketle, kanunlarımız gibi görüşüleceği sonucuna vararak, bunun salt çoğunlukla kabul edileceği fikrini taşıyoruz ve kararımız bu yöndedir diye Yüce Meclise sunuyorum.”, bkz. TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 21, Cilt: 29, Yasama Yılı: 2, Birleşim: 73, Tarihi: 29.03.2000, <https://goo.gl/nL3Trc>, Erişim Tarihi: 30.01.2017; Ayrıca bkz. Gözler, Anayasa, s. 991.

birleşimde kabul ettiği TBMM Başkanlığı kararını (tezkeresini) uygulamaktadır²⁶.

Karara göre anayasa değişikliği sürecinde bir teklif, birinci görüşmenin ikinci oylamasında (maddelerin kabulü oylamasında), TBMM üye tam sayısının beşte üçünün altında bir karar yeter sayısı olsa dahi ikinci görüşmeye geçilir²⁷. İkinci görüşmede yapılacak maddelerin kabulü oylamasında beşte üç oy çoğunluğu aranır. Teklif beşte üçün altında kabul oyu alırsa reddedilmiş sayılır. Yine ikinci görüşmede

²⁶ TBMM'nin genel kurul üye tam sayısının 450 olduğu dönemde ikinci görüşmelere başlamadan evvel alınan bu kararın ilgili hükümleri şu şekildedir:

1. Yapılan oylamada; 270'in altında oy alan madde, birinci oylamada aldığı oy ne olursa olsun, kesin olarak reddedilmiş olur ve düşer.
2. Yapılan oylamada; 270'in üzerinde oy alan maddeler, birinci oylamada aldığı oy 270'in altında da olsa kabul edilmiş olur.
3. Yapılan oylamada; maddeler 270'in ve 300'ün üzerinde oy almış olsalar da, tümünün oylamasında 270'in altında oy alırsa, teklifin tümü kesin olarak reddedilmiş olur ve düşer. Karar için bkz. TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 19, Cilt: 90, Birleşim: 134, Oturum: 2, Tarihi: 05.07.1995, s. 559; <https://goo.gl/mJCCbI>, Erişim Tarihi: 03.02.2017.

²⁷ Onar bu durumu şu sözlerle eleştirmektedir : "... sıradan kanunlar için artık mümkün olmayan ikinci görüşme, Anayasa değişikliği teklifinde reddedilen maddeler için getirilmiş bir ek imkan değildir. Bunun aksini ileri sürmek, Anayasa değiştirmeyi bu açıdan sıradan kanunlara göre daha kolay hale getirir ki, bunu 'katı anayasa' kavramı ile bağdaştırabilmemiz mümkün olamaz". Bkz. Onar, s. 55; 2000 yılında kanunlaşmadan geri çekilen "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 101 inci Maddesinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi" nin birinci görüşmesinde 1. madde için yapılan ikinci oylama bu duruma örnek gösterilebilir. Bu oylamada teklif adı çoğunluğa dahi erişememiştir (Oylamaya katılan milletvekili 523 - Kabul 260 - Ret 238 - Çekimsiz 10 - Geçersiz 4 - Boş 11). Buna rağmen aynı hüküm ikinci görüşmede tekrar oylanmıştır. Konuyla ilgili dönemin meclis başkanı: "Sayın milletvekilleri, önceki oturumda İnci maddenin oylaması tamamlanmıştı. İhtüzüğümüzün 94 üncü maddesinin ikinci fıkrası 'birinci görüşmede gerekli çoğunlukla kabul oyu alamayan bir madde ikinci görüşmede de gerekli çoğunlukta kabul oyu alamamışsa reddedilmiş olur' hükmünü âmirdir. Bu nedenle, bu madde ikinci görüşmede tekrar oylanacaktır." demiştir. Ve teklif ikinci görüşmede 349 oy alarak kabul edilmiştir. Bkz. TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 21, Cilt: 29, Birleşim: 73, Oturum: 3, Tarihi: 29.03.2000, s. 359 vd., <https://goo.gl/eybZx8>, Erişim Tarihi: 05.02.2017.

Türk Mevzuat ve Uygulaması Çerçevesinde Anayasa Değişikliği İçin TBMM'de Yapılan Oylamalar ve Bu Oylamalarda Aranılan Karar Yeter Sayısı

maddelerin tümünün oylamasında beşte üçün altında bir karar yeter sayı çıkarsa teklif reddedilmiş olur.

TBMM'nin almış olduğu bu karar; 1995 yılında 4121 sayılı kanunla²⁸, 1999 yılında 4388 sayılı kanunla²⁹, 2001 yılında 4701 sayılı kanunla³⁰, 2004 yılında 5170 sayılı kanunla³¹, 2005 yılında 5428 sayılı kanunla³², 2006 yılında 5551 sayılı kanunla³³, 2007 yılında 5659 sayılı kanunla³⁴, 2010 yılında 5982 sayılı kanunla³⁵, 2017 yılında 6771 sayılı kanunla³⁶ kabul edilen anayasa değişikliği tekliflerinin görüşülmesi süreçlerinde esas alınmış ve istikrarlı bir şekilde uygulanmıştır.

Söz konusu bu karar ile birlikte TBMM İçtüzüğü m. 94'te anayasa değişikliği teklifinin birinci görüşmesinde maddelerin kabulü oylaması noktasında var olan çelişki giderilmiş bulunmaktadır. Ancak anayasa tarafından düzenlenmesi TBMM İçtüzüğü'ne bırakılmış olan anayasa değişikliği teklifinin oylanması ve karar yeter sayısı hususunun

²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 19, Cilt: 90, Birleşim: 134, Oturum: 2, Tarihi: 05.07.1995, s. 559, <https://goo.gl/mJCCBl>, Erişim Tarihi: 03.02.2017.

²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 21, Cilt: 2, Birleşim: 18, Oturum: 1, Tarihi: 18.06.1999, s. 167, <https://goo.gl/cedYSg>, Erişim Tarihi: 03.02.2017.

³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 21, Cilt: 71, Birleşim: 2, Oturum: 1, Tarihi: 02.10.2001, s. 31, <https://goo.gl/pmAHRN>, Erişim Tarihi: 03.02.2017.

³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 22, Cilt: 48, Birleşim: 86, Oturum: 1, Tarihi: 07.05.2004, s. 282, <https://goo.gl/V5CASz>, Erişim Tarihi: 03.02.2017.

³² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 22, Cilt: 97, Birleşim: 14, Oturum: 7, Tarihi: 28.10.2005, s. 74-75, <https://goo.gl/fzSgHu>, Erişim Tarihi: 03.02.2017.

³³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 22, Cilt: 132, Birleşim: 7, Oturum: 8, Tarihi: 12.10.2006, s. 133-134, <https://goo.gl/MvTYRi>, Erişim Tarihi: 03.02.2017.

³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 22, Cilt: 157, Birleşim: 105, Oturum: 1, Tarihi: 10.05.2007, s. 187-188, <https://goo.gl/3z0rfy>, Erişim Tarihi: 03.02.2017.

³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 22, Cilt: 157, Birleşim: 99, Oturum: 2, Tarihi: 02.05.2010, s. 1047, <https://goo.gl/07wMoV>, Erişim Tarihi: 03.02.2017.

³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 26, Birleşim: 61, Oturum: 2, Tarihi: 18.01.2017, <https://goo.gl/XLBHQB>, Erişim Tarihi: 03.02.2017.

TBMM kararıyla revize edilmesi, bu kararı eylemli içtüzük³⁷ hükmüne dönüştürmektedir. Bu sebeple TBMM'nin 05.07.1995 tarihinde 134 sayılı birleşimde kabul ettiği söz konusu karar, bir eylemli içtüzük kararıdır ve Anayasa Mahkemesi tarafından denetimi tıpkı bir içtüzük gibi mümkündür.

4. Anayasa Mahkemesinin Konuya Bakışı

Anayasa Mahkemesi, 2007 yılında 5678 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un iptali için açılan davada anayasa değişikliği süreci ve kabul yeter sayısı hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur³⁸. Anayasa Mahkemesi kararında önce anayasa değişikliklerinde dört oylamanın yapılacağını belirtmiş ve ardından her bir oylamada hangi karar yeter sayısının aranacağını tespit etmiştir.

Anayasa Mahkemesi, birinci görüşmenin birinci oylaması olan maddelere geçilmesi oylamasında adi çoğunluğu yeterli görmektedir³⁹.

³⁷ Eylemli içtüzük, içtüzük niteliğinde olup da TBMM İçtüzüğü'nde öngörülen usul ve esaslara uyulmadan TBMM tarafından ihdas edilen veya var olan bir içtüzük hükmünü değiştiren TBMM kararlarıdır. Eylemli içtüzük kararları hakkında bkz. Topal, Emre: Eylemli İçtüzük Değişiklikleri, Yasama Dergisi, Eylül – Ekim – Kasım – Aralık / 2010, S. 16, s. 35-55; Özbudun, s. 240; Gözler, Anayasa, s. 394; Anayasa Mahkemesi TBMM'nin içtüzük kuralı olmasa da içtüzük niteliğindeki kararlarını denetlemekte ve iptal edebilmektedir. Örneğin; Anayasa Mahkemesi 2007 yılında vermiş olduğu bir kararında 11. Cumhurbaşkanı'nın seçimi esnasında TBMM'nin toplantı ve karar yeter sayıya dair almış olduğu kararı eylemli içtüzük hükmü olarak değerlendirerek iptal etmiştir. Karar için bkz. AMKBB, Any. Mahk. Kararı, Esas No: 2007/45, Karar No: 2007/54, Karar Tarihi: 01.05.2007, <https://goo.gl/buxgX5>, Erişim Tarihi: 31.01.2017.

³⁸ AMKBB, Any. Mahk. Kararı, Esas No: 2007/72, Karar No: 2007/68, Karar Tarihi: 05.07.2007, <https://goo.gl/hRLpMk>, Erişim Tarihi: 31.01.2017.

³⁹ Anayasa Mahkemesi'nin maddelere geçilmesi oylamasında aranacak karar yeter sayısı ile ilgili görüşleri şu şekildedir: "... Anayasanın 175. maddesinin ikinci fıkrasına göre, Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, bu maddedeki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tabidir. Maddede teklifin maddelerine geçilmesi hakkında herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Teklifin maddelerine geçilmesinin oylanmasına ilişkin düzenleme yalnızca yasaların görüşülmesi ve kabulüne ilişkin İçtüzük kurallarında bulunmaktadır. Nitekim TBMM İçtüzüğü'nün 93. maddesinin göndermede

Mahkemeye göre, maddelere geçilmesi oylamasında nitelikli çoğunluk aranacağına dair her şeyden önce Anayasa m. 175 ve TBMM İçtüzüğü'nde herhangi bir hüküm yer almamaktadır. Ayrıca Anayasa Mahkemesi, görüşmelerin daha en başında nitelikli çoğunluk aranması durumunda anayasa değişikliği teklifi için öngörülen iki defa görüşme ilkesinin zedeleneceğini ve ek olarak bir milletvekilinin fikrinin maddeler üzerinde görüşme yapılırken değişebileceğini belirtmiştir. Bu sebeplerle Anayasa Mahkemesi maddelere geçilmesi oylamasında nitelikli çoğunluğun değil adi çoğunluğun aranması gerektiğini savunmaktadır.

Anayasa Mahkemesi birinci görüşmenin ikinci oylaması olan maddelerin kabulü oylamasında ise herhangi bir çoğunluğun aranmaması gerektiği görüşündedir⁴⁰. Anayasa Mahkemesi bu oylamada nitelikli

bulduğu 81. maddesine göre, önce teklif hakkında görüşme açılır ve görüşmenin ardından teklifin maddelerine geçilip geçilmemesi oylanır. Aynı maddeye göre, Anayasa değişikliği teklifinin gizli oylamaya tabi tutulması zorunludur. Teklifin maddelerine geçilmesi için gerekli oylama çoğunluğu, Anayasanın 96. ve İçtüzüğü'nün 146. maddelerinde öngörülen basit çoğunluktur.

Öte yandan, Anayasanın 175. maddesinin birinci fıkrasında, değişiklik tekliflerinin Genel Kurulda iki defa görüşüleceği öngörülmekte, İçtüzüğü'nün 94. maddesinde de “kabul” ya da “ret” biçimindeki bir iradenin ancak bu “görüşme”lerin ardından yapılacak oylamayla ortaya çıkabileceği ve “iki defa görüşme”nin ardından “iki defa” oylanacağı sonucu doğmaktadır. Teklifin maddelerine geçilmesi oylamasında nitelikli çoğunluk koşulunun aranması, Anayasanın 175. maddesinin birinci fıkrasında ve İçtüzük kurallarında belirtilen “iki defa görüşülme” ve “iki defa oylama” biçimindeki zorunluluğu etkisiz kılarak işletilmemesine neden olabilecektir. Ayrıca, teklife gerekli desteği vermeyen milletvekillerinin görüşmeler sırasındaki düşünsel tartışma sürecinde görüşlerini değiştirebilmeleri mümkündür. Zaten iki defa “görüşülme”nin zorunlu kılınmasının temelinde de bu amaç yatmaktadır. Maddelere geçilme aşamasının zorlaştırılarak bu olanağın ortadan kaldırılması Anayasakoyucunun iradesine aykırılık oluşturur.” Bkz. AMKBB, Any. Mahk. Kararı, Esas No: 2007/72, Karar No: 2007/68, Karar Tarihi: 05.07.2007, <https://goo.gl/hRLpMk>, Erişim Tarihi: 31.01.2017.

⁴⁰ Anayasa Mahkemesi, birinci görüşme birinci oylamada herhangi bir çoğunluk aranmayacağını şu şekilde ifade etmektedir: “Anayasanın 175. maddesi, Anayasa değişiklik tekliflerinin iki defa görüşülmesini zorunlu kılmaktadır. Birinci görüşmenin ardından yapılacak oylamalarda yeterli çoğunluğu sağlayamayan maddelerin reddedilmiş sayılması, ikinci görüşmeyi engelleyici bir yoruma geçerlik tanınması anlamına gelir. Oysa

çoğunluk aranması nedeniyle teklifin reddedilecek olmasını, ikinci görüşmeyi engelleyecek bir durum olarak değerlendirmektedir. Mahkeme ayrıca TBMM İçtüzüğü'nün 94. maddesinin 2. fıkrasında, ilk görüşmede kabul oyu alamayan bir maddenin ancak 2. görüşmede de kabul oyu alamazsa reddedilmiş sayılacağı hükmünün yer aldığını özellikle vurgulamaktadır. Tüm bu sebeplere binaen Anayasa Mahkemesi, anayasa değişikliği sürecinin birinci görüşmesinin ikinci oylamasında yapılacak maddelerin kabulü oylamasında herhangi bir yeter sayının aranmayacağı görüşündedir⁴¹.

İçtüzüğün 94. maddesinin ikinci fıkrasına göre birinci görüşmede gerekli çoğunlukla kabul oyu alamayan bir madde, ancak ikinci görüşmede de gerekli çoğunlukta kabul oyu alamamışsa reddedilmiş olur.

Bu nedenle, değişiklik teklifinin maddeleri hakkındaki birinci görüşmenin ardından yapılacak oylamadaki çoğunluğun, Anayasanın 148. maddesinde denetim ölçütü olarak öngörülen “oylama çoğunluğu” kapsamında olmadığı kabulü gerekir.” Bkz. AMKBB, Any. Mahk. Kararı, Esas No: 2007/72, Karar No: 2007/68, Karar Tarihi: 05.07.2007, <https://goo.gl/hRLpMk>, Erişim Tarihi: 31.01.2017; Benzer bir karar 1961 Anayasası döneminde de verilmiştir. Anayasa Mahkemesi kararında birinci görüşmede kabul edilmeyen bir maddenin ikinci görüşmede tekrar oylanıp kabul edilebileceğini savunmuştur. Mahkeme kararında şunları aktarmıştır: “Açıklamaya gerek yok ki, bu dört oylamada da Anayasa'nın 155. maddesinde öngörülen karar yeter sayısı aranacaktır. Ancak kimi oylamaların bitirici ve kesin olmasına karşın, maddelerin birinci görüşmeleri sonunda yapılan oylama böyle bir sonuç ortaya koymaz. Yani bu oylama sonunda madde kesin olarak kabul veya reddedilmiş olmaz. Çünkü o madde ister kabul edilmiş, ister kabul edilmemiş olsun, mutlaka ikinci oylamadan geçecek ve bu oylamada belirecek haliyle tasarı veya teklifin tümü açık oya sunulacaktır. Başka bir deyimle ikinci oylama, birinciye nazaran bitirici bir sonuç ortaya koyar. Yani birinci ve ikinci görüşmede kabul edilmeyen yahut birinci görüşmede kabul edildiği halde ikinci görüşmede kabul edilmeyen madde teklif metninden kesin olarak düşecek ve teklifin tümü bu haliyle açık oylamaya sunulacaktır.” AMKBB, Any. Mahk. Kararı, Esas No: 1973/19, Karar No: 1975/87, Karar Tarihi: 15.04.1975, <https://goo.gl/W35t4M>, Erişim Tarihi: 31.01.2017.

⁴¹ Anayasa Mahkemesi'nin birinci görüşmede herhangi bir karar yeter sayısı aranmamasının anayasa değişikliklerini kolaylaştırmak amaçlı olduğuna ilişkin bkz. Çoban, s. 141; Buna karşın Anayasa Mahkemesi 1961 Anayasası döneminde verdiği bir kararında anayasa değişikliği için gerekli nitelikli çoğunluğun anayasa değişiklik sürecinin her aşamasında aranması gerektiğini savunmuştur. Karar için bkz. AMKBB, Any. Mahk. Kararı, Esas

Türk Mevzuat ve Uygulaması Çerçevesinde Anayasa Değişikliği İçin TBMM’de Yapılan Oylamalar ve Bu Oylamalarda Aranılan Karar Yeter Sayısı

Anayasa Mahkemesi aynı kararında ikinci görüşmedeki maddelerin kabulü ve maddelerin tümünün kabulü oylamasında ise anayasanın 175. maddesinde öngörülen beşte üç çoğunluğun aranması gerektiğini savunmaktadır⁴².

Sonuç olarak Anayasa Mahkemesi yukarıda aktardığımız TBMM uygulamasını aynıyla benimsemiş, TBMM’nin 05.07.1995 tarihinde 134 sayılı birleşimde almış olduğu eylemli içtüzük niteliğindeki kararı anayasaya aykırı görmemiştir.

5. Doktrinin Konuya Bakışı

Doktrinde beşte üç çoğunluğun hangi oylamada aranması gerektiği noktasında iki farklı görüş vardır.

Doktrinde bir görüş, anayasa değişikliği sürecinde beşte üç çoğunluğun her oylamada aranması gerektiğini savunmaktadır. Bu görüşte olanlara göre aranacak karar yeter sayı bakımından tartışılacak herhangi bir boşluk söz konusu değildir. ONAR, anayasa değişiklikleri için Anayasa Mahkemesi tarafından yapılacak denetimde, tıpkı kanunlarda olduğu gibi, son oylamaya değil anayasanın açık hükmü gereği “oylama çoğunluğu”na bakıldığını ve bunun tüm oylamaları kapsadığını belirtmektedir⁴³. Dolayısıyla yazara göre beşte üç çoğunluk anayasa değişiklik sürecinin tamamında aranmalıdır. Doktrinde bu şekilde düşünen yazarlardan bir diğeri olan GÖZLER’e göre, anayasa değişikliği sürecinde yapılacak oylamalarda sadece teklifin kabulüne değil reddine sebep olabilecek oylamalarda da beşte üç çoğunluk aranmalıdır. Zira yazara göre karar yeter sayısı kapsamında bir “karar” sadece değişiklik teklifinin kabulü yönünde değil reddi yönünde de

No: 1970/1, Karar No: 1970/31, Karar Tarihi: 16.06.1970, <https://goo.gl/REJck6>, Erişim Tarihi: 31.01.2017; Ayrıca bkz. Gözler, Anayasa, s. 993.

⁴² Anayasa Mahkemesi beşte üç çoğunluğun sadece ikinci oylamada aranacağını şu şekilde ifade etmektedir: “... Anayasanın 148. maddesindeki oylama çoğunluğundan, Anayasanın 175. ve İçtüzük kuralları uyarınca, değişiklik teklifi maddelerinin ikinci görüşmelerdeki maddelere ilişkin oylama ile teklifin tümü üzerinde yapılacak son oylamadaki çoğunluğun anlaşılması gerekmektedir.”. Bkz. AMKBB, Any. Mahk. Kararı, Esas No: 2007/72, Karar No: 2007/68, Karar Tarihi: 05.07.2007, <https://goo.gl/hRLLpMk>, Erişim Tarihi: 31.01.2017.

⁴³ Onar, s. 152.

tezahür edebilir. Bu sebeple beşte üç çoğunluk anayasanın değiştirilmesi sürecindeki oylamaların hepsinde aranmalıdır⁴⁴.

Doktrinde başka bir görüş ise tıpkı TBMM uygulaması ve Anayasa Mahkemesi kararlarında olduğu gibi beşte üç çoğunluğun anayasa değişikliği sürecinin tamamında aranmaması gerektiğini savunmaktadır. ÖZBUDUN, Anayasa Mahkemesi'nin yukarıda konuyla ilgili aktardığımız kararına katılarak beşte üç çoğunluğun sadece ikinci görüşteki oylamalarda aranacağını belirtmektedir. Yazara göre Anayasa Mahkemesi'nin konuyla ilgili yaptığı yorum ve değerlendirmeler anayasanın sözüne ve ruhuna uygundur⁴⁵. TANÖR / YÜZBAŞIOĞLU ise TBMM uygulamasını benimseyerek beşte üç çoğunluğun sadece ikinci görüşteki oylamalarda aranması gerektiği görüşündedir⁴⁶. Yazarlara göre maddelere geçilmesi oylamasında maddeler üzerinde herhangi bir oylama yapılmadığından adi çoğunluk aranmalı; birinci görüşme sonunda yapılacak maddelerin kabulü oylamasında ise teklif kabul edilmese dahi, ikinci görüşmede beşte üç çoğunluk sağlanırsa değişiklik kabul edilmiş sayılmalıdır⁴⁷. Benzer şekilde KESKİNSOY da birinci görüşmede yapılacak maddelere geçilmesi oylamasında, anayasanın değiştirilmesi anlamına gelecek bir madde kabulü söz konusu olmadığından adi çoğunluğu yeterli görmekte, birinci görüşmedeki maddelerin kabulü oylamasında TBMM İçtüzüğü m. 94/f. 2'den hareketle herhangi bir çoğunluğa gerek olmadığını savunmaktadır. Yazara göre birinci görüşme, daha çok ikinci görüşme için bir tahmin vermektedir⁴⁸.

⁴⁴ Gözler, konuyla ilgili şunları aktarmaktadır: “Kanımızca, beşte üçlük karar yeter sayısı bu oylamaların hepsinde aranır. Çünkü “karar yetersayısı”, bir teklif hakkında karara varılması için gereken minimum sayı demektir. “Karar” şüphesiz teklifin “kabulü” yönünde olabileceği gibi “reddi” yönünde de olabilir. O halde bir teklifin sadece “kabul” edilmesi değil, “ret edilmesi sonucunu doğuracak oylamalarda da Anayasanın öngördüğü karar yeter sayısı aranmalıdır. Yukarıdaki oylamalardan her biri, tek başına teklifin kabulü sonucuna yol açmasa bile reddi sonucuna yol açabilir. O halde, kanımızca, bu oylamalardan her birinde üye tam sayısının beşte üçlük karar yeter sayısı aranmalıdır”. Bkz. Gözler, Anayasa, s. 990.

⁴⁵ Özbudun, s. 172.

⁴⁶ Tanör / Yüzbaşıoğlu, s. 289.

⁴⁷ Tanör / Yüzbaşıoğlu, s. 289.

⁴⁸ Keskinsoy, s. 154-155.

III. SONUÇ

1982 Anayasası, kanunlara göre değiştirilmesi daha zor usul ve şekil şartlarına bağlı olan katı bir anayasadır. Bu kapsamda Anayasa’da, kanunların değiştirilmesi için toplantıya katılanların salt çoğunluğu yani adi çoğunluk yeterli görülürken, bir anayasa değişiklik teklifinin TBMM genel kurulu adımıyla geçip onay sürecine gelebilmesi için beşte üç çoğunluk aranmaktadır. Ayrıca Anayasa ve TBMM İçtüzüğü, anayasa değişikliği teklifinin TBMM genel kurulunda iki kez görüşülmesini ve her görüşmede iki oylama yapılmasını öngörmektedir. Anayasa değişikliği teklifinin TBMM’de kabulü için aranacak beşte üç çoğunluğun söz konusu bu oylamaların hangisinde aranacağı hususu önemlidir. Zira Anayasa Mahkemesi, ilgili oylamalarda karar yeter sayısının sağlanıp sağlanamadığı hususunu şekil denetimi kapsamında denetlemektedir. Diğer taraftan değişiklik teklifi ilgili oylamada aranacak karar yeter sayısına ulaşamadığında teklif reddedilmiş sayılacak ve görüşmeler sona erecektir.

Anayasa değişikliğinde aranacak karar yeter sayısının hangi görüşmede ve oylamada aranacağına ilişkin olarak yukarıda aktardığımız 1982 Anayasası ve TBMM İçtüzüğü hükümlerine, TBMM uygulamasına, Anayasa Mahkemesi kararlarına ve doktrindeki görüşlere baktığımızda şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

a. 1982 Anayasası’nda sadece iki görüşme yapılacağı ve karar yeter sayısı belirtilmiş olup, karar yeter sayısının hangi oylamada aranacağı hüküm altına alınmamıştır. 1982 Anayasası’nda, iki görüşme yapılması, beşte üç oy çoğunluğu aranması ve gizli oylama yapılması dışındaki hususlar TBMM İçtüzüğü’ndeki kanunların görüşülmesi hükümlerine havale edildiğinden, anayasa değişikliği teklifinin TBMM’de görüşülmesi ve bu görüşmede yapılacak oylamalar ile oylamalarda aranacak karar yeter sayısı noktasındaki tafsilatların TBMM İçtüzüğü’ne bakılarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak doktrinde bir görüşe göre anayasada aksine bir hüküm olmadığı gerekçesiyle, anayasa değişikliği teklifinin görüşülmesi esnasında yapılacak oylamalarda beşte üç karar yeter sayısının oylamaların tümünde aranması gerektiğini savunulmakta bu konuda TBMM İçtüzüğü’ne bakılmamaktadır⁴⁹.

⁴⁹ Söz konusu görüşü savunan yazarlar için yukarıda bkz. “Doktrinin Konuya Bakışı” bölümü, dn. 43-44.

Belirtmek gerekir ki 1982 Anayasası, kanunlardan farkını ortaya koymak için anayasa değişikliği teklifinin görüşülmesi noktasında nitelikli karar yeter sayısı, iki görüşme ve gizli oylamadan bahsetmiş ancak bunların tatbiki noktasında teknik detaylara değinmemiştir. Gizli oylamanın nasıl yapılacağı, iki görüşmenin nasıl tatbik edileceği nasıl ki anayasada ihdas edilmemişse ve konuyla ilgili olarak m. 175/2 hükmünden yola çıkarak TBMM İçtüzüğü'ne bakılıyorsa karar yeter sayısının tatbiki noktasında da TBMM İçtüzüğü'ne bakılmalıdır.

b. TBMM İçtüzüğü'nde oylamalar ve aranacak karar yeter sayısı ile ilgili hükümler m. 94'te düzenlenmektedir. Bu maddenin ilk fıkrasında maddelere geçilmesi oylamasında beşte üç karar yeter sayısı aranacağına ilişkin herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. Dolayısıyla maddelere geçilmesi oylaması için genel çoğunluk kuralı olan adi çoğunluğun aranması kanaatimizce uygun bir yaklaşım olacaktır. Nitekim yukarıda aktarıldığı üzere TBMM uygulaması, Anayasa Mahkemesi kararları ve doktrinde bir görüş de bu yöndedir.

Birinci görüşmede maddelerin kabulü oylamasına ilişkin m. 94'te yer alan hükümlerin çatıştığı yukarıda anlatıldı. Çatışan bu iki hüküm arasından birini tercih etmemizi gerektirecek haklı bir gerekçe söz konusu olmadığından kanaatimizce her iki düzenlemenin birbirini etkisiz hale getirdiği kabul edilmelidir. Bu durumda tıpkı maddelere geçilmesi oylamasında olduğu gibi birinci görüşmede maddelerin kabulü oylamasında da herhangi bir düzenlemenin yer almadığı farz edilmeli ve genel çoğunluk kuralı olan adi çoğunluk kuralı uygulanmalıdır. Buna göre birinci görüşmede hem maddelere geçilmesi oylaması için hem de maddelerin kabulü oylaması için adi çoğunluk aranmalıdır. Bu sebeple TBMM uygulaması, Anayasa Mahkemesi kararları ve doktrinde bir görüş tarafından benimsenen birinci görüşmede maddelerin kabulü oylamasında adi çoğunluğa dahi erişemeyen bir teklifin ikinci görüşmede yeniden ele alınıp kabul edilebileceği yaklaşımı kanaatimizce isabetli değildir. TBMM m. 175/2 hükmü esas alınarak ulaşılan bu durum, hiç şüphesiz anayasanın değiştirilmesini kanunun değiştirilmesinden ayıran iki görüşme ilkesinin amacı ve önemini ortadan kaldırmaktadır.

c. İkinci görüşmede yapılacak oylamalarda beşte üç çoğunluk aranacağı noktasında ise herhangi görüş ve uygulama aykırılığı söz konusu değildir. Kanaatimizce de TBMM İçtüzüğü'nde konuyla ilgili yer alan hüküm açık olduğundan ikinci görüşmede maddelerin kabulü oylamasında ve sonunda yapılacak maddelerin tümünün oylamasında beşte üç çoğunluk aranacaktır.

Türk Mevzuat ve Uygulaması Çerçevesinde Anayasa Değişikliği İçin TBMM'de Yapılan Oylamalar ve Bu Oylamalarda Aranacak Karar Yeter Sayısı

Yukarıda zikredilen açıklamalara binaen anayasa değişikliği teklifinin TBMM'de görüşülmesi sürecinde yapılacak oylamalar ve bu oylamalarda aranacak karar yeter sayısı şu şekilde özetlenebilir:

1. Görüşme: Maddelere geçilmesi oylaması (1. oylama) = Adi çoğunluk + maddelerin teker teker oylanması (2. oylama) = Adi çoğunluk.

2. Görüşme: Maddelerin teker teker oylanması (3. oylama) = Beşte üç çoğunluk + maddelerin tümünün oylanması (4. oylama) = Beşte üç çoğunluk.

Sonuç olarak anayasa değişikliği görüşmeleri ve bu görüşmelerde aranacak karar yeter sayısı, önemi yadsınamayacak bir konudur. Özellikle Anayasa Mahkemesi'nin yapacağı şekil denetimi açısından oylamalar ve karar yeter sayısının tespiti elzemdir. Konu Anayasada açıkça düzenlenmediği için TBMM İçtüzüğü'ne bakılmaktadır. TBMM İçtüzüğü'nde ise birbiriyle çatışan hükümleri ihtiva eden tutarsız bir düzenleme söz konusudur. Öyle ki TBMM Başkanlığı konuyu, TBMM İçtüzüğü'nde yer almasına rağmen yeniden yorumlama ihtiyacı hissetmiş 05.07.1995 tarihinde eylemli bir içtüzük kararı almıştır. Ayrıca belirtmek gerekir ki her anayasa değişikliği sürecinde karar yeter sayısı meselesi tartışma konusu yapılmakta⁵⁰, doktrinde mevzuattaki düzenlemeler açık olmadığından konu farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Dolayısıyla anayasa değişikliği sürecinde oylamalarda aranacak karar yeter sayısının ne olduğunun Anayasa ve / veya TBMM İçtüzüğü'nde tutarlı bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

⁵⁰ 2017 yılının Ocak ayında 6771 sayılı kanunla kabul edilen anayasa değişikliği teklifinin görüşmeleri öncesinde gündemde tartışılan meselelerden biri beşte üç karar yeter sayısının hangi oylamalarda aranacağı hususuydu. Anamuhalefet partisi CHP beşte üç karar yeter sayısının tüm görüşmelerde aranması gerektiğini savunurken iktidar partisi olan Ak Parti beşte üç karar yeter sayısının (2007 yılında verilen Anayasa Mahkemesi kararına dayanarak) her oylamada aranmayacağı görüşündeydi. Söz konusu değişiklik teklifinin yapılan tüm oylamalarında beşte üç karar yeter sayısı geçildiği için bu iddialar tekrar gündeme gelmedi. Ancak benzer tartışmaların ilerleyen süreçte yeniden yapılması muhtemel gözükmektedir. Konuyla ilgili o dönemde çıkan bir haber için bkz. T24 İnternet Gazetesi, "TBMM'deki anayasa değişikliği oylamasının ilk turunda 330 şartı aranacak mı?", <https://goo.gl/JueESW>, Erişim Tarihi: 08.02.2017.

KAYNAKÇA

- ABDULHAKİMOĞULLARI, Erdal / BAYKAN, Metin: Anayasa Değişikliklerinin Yargısal Denetimi, Ankara Barosu Dergisi, 2012/3, s. 17-40.
- ATAR, Yavuz: Türk Anayasa Hukuku, Mimoza Yayınları, 7. Baskı, Ekim 2012.
- AYDIN, Mesut: 1982 Anayasası'na göre Anayasa Değişikliklerinin Şekil Bakımından Denetimi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIV, Y. 2010, S. 1, s. 215-249.
- ÇOBAN, Ali Rıza: Anayasayı Değiştirme Yetkisi, Adalet Yayınevi, Ankara 2011.
- ERDOĞAN, Mustafa: Anayasa Hukuku, Orion Yayınevi, 7. Baskı.
- GÖZLER, Kemal: Hukuka Giriş, Ekin Yayınevi, 13. Baskı, Ağustos 2016 (“GÖZLER, Hukuka Giriş” olarak kısaltılmıştır).
- GÖZLER, Kemal: Kurucu İktidar, Ekin Yayınevi, 2. Baskı, Mart 2016.
- GÖZLER, Kemal: Türk Anayasa Hukuku, Ekin Yayınevi, Bursa 2000 (“GÖZLER, Anayasa” olarak kısaltılmıştır).
- KARATEPE, Şükrü: Anayasa Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara 2013.
- KARAYALÇIN, Yaşar: Hukukda Öğretim – Kaynaklar – Metod, 7. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2008.
- KESKİNSOY, Ömer: Anayasada Değişiklik Yapma Usulü, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 12/2 (2010), s. 143-170.
- KIRCA, Çiğdem: Örtülü (Gizli) Boşluk ve Bu Boşluğun Doldurulması Yöntemi Olarak Amaca Uygun Sınırlama (Teleologische Reduktion), AÜHFD, Cilt 50, S. 1, Yıl 2001, s. 91-119.
- KOCAMAN, Habip / GÖKÇİMEN, Semra: TBMM İçtüzüğü 2. Cilt, TBMM Basımevi, 2012 Ankara.
- KUBALI, Hüseyin Nail: Anayasa Hukukunun Genel Esasları ve Siyasi Rejimler, Ers Matbaacılık, İstanbul, 1964, s. 208-213.
- KULAK, Sercan Coşkun: Anayasa Değişikliklerinin Yargısal Denetimi, TBB Dergisi, S. 87, 2010, s. 228-261.

Türk Mevzuat ve Uygulaması Çerçevesinde Anayasa Değişikliği İçin TBMM’de Yapılan Oylamalar ve Bu Oylamalarda Aranılan Karar Yeter Sayısı

ONAR, Erdal: 1982 Anayasası’nda Anayasayı Değiştirme Sorunu, Yayınevi Belirtilmemiş, Ankara 1993.

ÖZBUDUN, Ergun: Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, 14. Baskı, Ankara 2013.

SÖZER, Ali Nazım: Hukukta Yöntembilim, Beta Yayınevi, 4. Baskı, İzmir 2013.

ŞAHİN, Engin: Kurucu İktidar – Politik Yaklaşım, XII Levha Yayınları, Kasım 2013.

TANÖR, Bülent / YÜZBAŞIOĞLU, Necmi: 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, Beta Yayınevi, 12. Bası, Ekim 2012.

TEZİÇ, Erdoğan: Anayasa Hukuku, Beta Yayınevi, 17. Bası, Ekim 2014.

TOPAL, Emre: Eylemli İçtüzük Değişiklikleri, Yasama Dergisi, Eylül - Ekim - Kasım - Aralık 2010, S. 16, s. 35-55.

TUNAYA, Tarık Zafer: Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku, Araştırma, Eğitim ve Ekin Yayınları, 5. Baskı.

Kürşat AKÇA

İNTERNET KAYNAKLARI

Any. Mahk. Kararları Bilgi Bankası -
<http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/kararlar/kbb.html>

T24 İnternet Gazetesi: “TBMM'deki anayasa değişikliği oylamasının ilk turunda 330 şartı aranacak mı?”, <https://goo.gl/JueESW>, Erişim Tarihi: 08.02.2017.

TBMM Tutanaklar Dergisi - <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/tutanaklar.htm>.

TBMM İçtüzüğü - <https://www.tbmm.gov.tr/ictuzuk/ictuzuk.htm>

KISALTMALAR

AMKBB	: Anayasa Mahkemesi Kararları Bilgi Bankası
Any.	: Anayasa
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
dn.	: Dipnot
f.	: Fıkra
m.	: Madde
Mahk.	: Mahkeme
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
vd.	: Ve devamı
Y.	: Yıl

İnternet sitesi kaynaklarının linkleri, dipnottaki şekli bütünlüğün bozulmaması amacıyla Google link kısaltıcı (<https://goo.gl/>) kullanılarak kısaltılmıştır.